

Приредио Павле Зелић

БОБАН КНЕЖЕВИЋ - МОНОЛИТ СРПСКЕ ФАНТАСТИКЕ

1. Ко је Бобан Кнежевић?

Др Зоран Живковић (писац и издавач):

Већ тридесетак година Бобан Кнежевић стожерна је фигура српске научнофантастичке и фантастичке сцене. Његов допринос уистину је вишестран. Као издавач објавио је многа капитална дела, а “Знак Сагите” једини је аутентични СФ/Ф часопис који смо имали на овим просторима. Осим тога, узимао је кључног удела у готово свим жанровским збивањима, а његов *вебсајт* постао је епицентар окупљања љубитеља свих облика фантастике. Коначно, премда нипошто на последњем месту, мора се одати признање и Кнежевићевом књижевном стваралаштву. Он је један од ретких домаћих аутора који су објављени на енглеском језику и добили сјајне критике. Права је штета што Кнежевић није нашао више времена за писање.

Миодраг Миловановић (есејиста и теоретичар СФ-а):

Бобан је, пре свега, један од ретких људи које могу звати својим пријатељем. Помало необичним, истина, али можда најближим кога имам...

Илија Бакић (прозаиста, њесник и уредник):

Као и за све друге и за Бобана важи принцип ‘рашомонијаде’ односно свако ко га познаје има своју личну верзију Бобановог лика и дела.

У мојој је Бобан један из малог братства ‘браће по перу’ коме надам се (или само умишљам) и сам припадам.

Рајко Р. Радуновић (писац и есејиста из Подгорице):

Драго ми је што Бобан коначно улази у први план - нечега. Одавно прижељкујем његову прву соло-збирку прича, међутим када се год распитам о томе он или не одговори на ПМ (приватне поруке на форуму за оне неупућене), или одговори на неко никада постављено питање са закашњењем од 3-4 недјеље. Како год било, једноставно не знам ништа експлицитније позитивно да напишем о њему, иако сам га пар пута видио, имао прилику да му стиснем руку, чак му и упознам породицу.

Владимир Весовић (сирџија аутор):

Шалџија.

Владимир Лазовић (писац и председник клуба "Лазар Комарчић"):

Бобана сам упознао, ако не грешим, 1987. године: те године имао сам роман објављен у едицији SF-X-100 (под именом Валдемар Лејзи!) и причу "Соколар", која је добила и неке награде... Тек, једне вечери зазвонио је телефон, и неко је упитао: "Да ли је то писац Владимир Лазовић?" Кад вас овако ослове, тешко да можете да одбијете оно што следи. А следио је позив да дођем у клуб љубитеља фантастике "Лазар Комарчић"... Власник неоодољивог гласа био је Бобан Кнежевић. Идеја је била да се сви они који стварају нешто у СФ, окупе у овом клубу.

Како рекоше у филму "Казабланка" - био је то почетак једног дугог пријатељства.

Да не буде дилеме: СФ у Србији данас сигурно би друкчије изгледала (ако би уопште постојала), да није било Бобана Кнежевића. Јер, СФ алманах МОНОЛИТ, СФ едиција ТАМНИ ВИЛАЈЕТ, СФ часопис ЗНАК САГИТЕ (и одавно угашени АЛЕФ), без обзира колико нередовно излазили - чине основу научне фантастике у Србији данас, и ми можемо да разговарамо како да ово стање поправимо, учинимо ово или оно... Али без визије, енерџије и инајта овог човека, мислим да данас не би било ничега, или скоро ничега!

Да објасним: господин Зоран Живковић је са едицијом ПОЛАРИС учинио много (а стартовао је приближно кад и Кнежевић): штампао је романе светски познатих аутора, попут Кларка и Асимова. Бобан Кнежевић је у МОНОЛИТУ објављивао приче одличних, али не толико извиканих аутора... а у ТАМНОМ ВИЛАЈЕТУ дао је шансу домаћим ауторима фантастике (усудићу се да кажем, и неке моје приче ту су објављене).

Данас можемо да разговарамо о томе да ли је Бобан водио издавачки посао попут каубоја - вероватно јесте. Али без њега, уопште не би било исто. И - без њега, сигурно би било много, много мање фантастике.

Дејан Огњановић (есејиста, кријичар и писац):

Бобан је контроверзна личност, подједнако вољена и омражена, понекад истовремено, од стране исте особе. Уме да буде заједљив и груб, и многи не умеју да виде и залеђину те стратегије провокације. Због тога је, на жалост, од себе и отерао неке квалитетне људе недовољно јаким живаца, или другачијег смисла за хумор од Бобановог.

Урош Пејровић (писац):

Бобан Кнежевић је бабарога у свету књига и часописа у којима она постоји.

Горан Скробоња (писац, преводилац и издавач):

Издавач, уредник и писац научне фантастике, човек који је осамдесетих и деведесетих задужио љубитеље жанра актуелним и релевантним књигама за које други издавачи СФ-а нису имали слуха или знања. Тренутно то исто ради са стриповима.

Зоран Сћефановић (писац, драматург, уредник пројекта "Расико"):

Анархиста. Безбожник. Дежурни опонент и контраш. Југословен. Мучитељ Срба и других Хрвата. Све су свему: тиранин са људским ликом и народни добротвор.

Александар Марковић (писац и преводилац):

У позитивном смислу Ришеље нашег фантастичног издаваштва.

Драган Р. Филиповић (писац):

Ко објасни тајну силу која гони људе да ураде велике ствари без користи или на своју штету, разрешио је и ону мало већу: зашто се, до клинца, свет већ није распао?

Ко је кадар да се врати бар четврт века кроз време и поштено се присети празнине, коју испуњеношћу данас називају, препознаће колико су кумови потези били ванвременски, колико су определили правац у ком се неке ситне ствари данас крећу.

Најбољи опит је поређење, рецимо, Тамног вилајета 1 са било којом цуцлом, било које боје (свака је добра ако је црвена) кроз коју се нација лажним млеком дојила. О лажама да не говоримо. Срећом, Бобан није светац. Нагонски познаје неизвесност тог пута; мало, мало, па као потре своје велико дело. Ако буде каква истрага људи који су настојали да макар мало свину шине којима тутњи моћни воз лудака, он ће стати преко: кад он себе оцрни, нема посла за комесаре.

Има дивну особину да послуша паметан савет. Деценију-две пошто га добије и након што га оцрни и обесмисли саветодавцу.

2. Бобан Ђисац

Миодраг Миловановић:

Видите, код нас у клубу, у своје време, а помало тога се задржало и данас - видите само јучерашњу расправу у клубу - кад би неко тражио мишљење о својој прози - он би је и добио. Кад ме питате о Бобану као писцу, имајте у виду да сам према њему строжији него према било коме другоме, јер вероватно му желим боље него било коме другоме кога знам од писаца. Бобан није рођени приповедач, на начин на који је то Харлан Елисон или његов кум Фипа - да узму телефонске именике и возне редове и од њих направе штиво од кога не можеш да се одмакнеш. Бобан је, пре свега, радник - човек који промишља своје књиге - који ради на њима тежећи да истера највише што може...

Оно што данашњим писцима недостаје је осећај када куцаш на писаћој машини и када мораш добро да промислиш сваку реч да не би прекуцавао странице. Са *copy-paste* и *delete* тастерима много је лакше и много теже...

Ако ме сећање не вара, Бобан је, када је почињао да пише, написао неколико класичних СФ романа, али тако што је сваки од њих неколико пута прекуцао од почетка до краја - и никада их није објавио... Сећам се и безбројних верзија његових кратких прича које је објављивао у СИРИУС-у.

Оно што ја волим код Бобанове прозе је управо та промишљеност, та заокруженост идеја. Када успе да то споји са прецизним језичким изразом - што није увек случај, онда добијам веома добар резултат. Роман "Црни Цвет" је најбољи доказ за то.

Ако бих издвајао неке приче до којих ми је стало, од старих прича била би то Ноћ која неће доћи, из деведесетих Хоџа као човек, а од условно речено новијих прича, иако је и она преко десет година стара - Долина неупаљених свећа.

Илија Бакић:

Озбиљан писац. Склон експерименту: шета кроз теме, није се укалупио али нема га често у новим радовима, што је штета.

Радмило Анђелковић (Ђисац):

Запуштен. Пре него што је формиран као писац започео је са активностима које су га блокирале као писца.

Рајко Р. Радуновић:

Иако сам Бобана као писца тек био упознао, на њега, с ове банде, гледам са великим симпатијама, на махове умије цовјек да буде скоро магичан, док и даље држим да никада неће превазићи генерални утисак што је створио "Црним цветом", осим ако макар на један тренутак не крене својеврсном странпутицом. Да појасним: Мислим да је исувише исполитизовао себе у посљедње доба, и то своје национално осјећање

нескривено убацује у своја дјела, што може имати двојаку функцију, да почне да се понавља и да евентуално клоне литерарном душом и постане, не знам... псеудо-жанровски Добрица Ћосић, можда.

Најгоре у свему је то што он, као такав, није уникатан по питању својега слова; многи данашњи аутори труде се оставити национални траг у својим дјелима. Не кажем, наравно, да је такав поступак иоле без смисла, ако дјело заиста посједује квалитета, но таквом дјелу обично - макар код нас, колико сам имао прилике да видим - пријети да својевремено постане надасве монотono. Ипак је Бобан жанровски фанатик (или само ја тако волим да мислим), а жанр, и то не ријетко, веома лако може досећи недостижне висине у књижевном канону без много симболизма. Најесенцијалније је, дакако, да Бобан има свој глас, одн. слово, као што сам већ рекао: на махове и те како магично.

На неком ЗС конкурсy, као један од судија, његова невјероватна прича била је једина којој сам већ од петог-шестог пасуса знао име аутора. Није посједовала конвенционалног заплета али је зато иза себе имала човјека који зна шта жели да каже и, најбитније, на који начин. А тврдим да управо то прави разлику између ентузијасте & правог писца. Глупо би било да га се памти по томе како је задужио фантастику у Србији, одн. на Балкану, зар не? Ко се уосталом више сјећа тога?

Владимир Весовић:

Забављач.

Владимир Лазовић:

Случај је хтео да Бобан и ја стартујемо као писци на истом конкурсy (алманах АНДРОМЕДА, иза кога је стајао часопис ГА-ЛАКСИЈА), тамо негде крајем седамдесетих година прошлог века - како год погледам, Бобанове приче увек су ми пред очима! Имао је више енергије од мене, зато је његов списак објављених наслова дужи. Мислим да је најбољи у причама које се дешавају овде, на нашем терену. Парадоксално - неколико најбољих прича још није објавио (имао сам привилегију да их читам као члан некаквих жирија...) Да не дужим, роман ЦРНИ ЦВЕТ (Бобанова варијација теме о Баш-Челику), по мени спада у незаобилазна дела домаће фантастике. Да ли сам у праву - просудите по томе, што се енглеско издање овог романа сасвим добро продаје у Сједињеним Америчким Државама и Великој Британији. Данас је могуће да српски писац објави фантастични роман у Америци - када смо почињали, раних осамдесетих, ово нам је изгледало најфантастичније од свега!

Дејан Огњановић:

Имајући у виду обим његовог опуса, немам довољно опсежан увид за легитиман суд: оно што сам читао (неколико прича, и роман

ЦРНИ ЦВЕТ), вредно је поштовања. Ипак, не верујем да ће у будућности остати упамћен пре свега по свом писању.

Урош Пејровић:

Мислим да је оно што сам до сада прочитао - врх. Што је још занимљивије, тај израз се у овом случају може односити и на врх леденог брега.

Горан Скробоња:

Увек препознатљив, особен прозни глас. Надмашио себе романом "Црни цвет."

Зоран Сћефановић:

Жешћи него што се мисли. Комплекснији него што га познајемо. Треба само сачекати да опет изађе из лагума, што мислим да ће се десити брзо.

Александар Марковић:

Све што је Бобан писао даје за право да се каже да је то један маштовит писац и да је када хоће изузетно плодан писац. Никада није имао проблема да смисли причу и да је напише, за разлику од многих других. Лично, нисам читао много од њега али, да сам му рецимо водио књижевну радионицу, замерио бих да његовом писању недостаје добра лектура, а ако не лектура, онда разговор о томе што је хтео да напише.

Драган Р. Филиповић (одговори на питања 2. 3. 4.):

Стварно је штета што се Бобан није родио као *џиројке*. У свакој од делатности умео је да повуче и застрашујуће звучи идеја да се посвети само једној како уме: свом снагом. Ако мисли да дође до циља гурајући сав тај фронт, мора живети бар колико ја намеравам. Ако успе раније, радоваћу се. Што због кума, што због полуталената и сероња. Опет, да се није уплео у тројство, не би био мотивација за неформалну и нејединствену групу аутора и многе приче не би биле написане. Да га преухитрим: у праведном отпору канонизацији, рећи ће: "Никаква штета".

3. Бобан уредник

Миодраг Миловановић:

Кад је био мали, Бобан је несвесно упао у казан са талентом за уреднички позив. Ја не знам човека који има бољи осећај када прочита причу да каже шта с њом чинити. Штета што у овој земљи људи најчешће не користе своје таленте. По мом мишљењу Бобан га је само делимично искористио, иако је и то значајно више него што је ико други урадио у овој земљи у области уредништва СФ-а, а сасвим вероватно и много шире.

Ако је до фактографије: Био је уредник Емитора, затим Алефа, едиције X-100 SF (делимично), Perpetuum mobile-a, Тамног вилајета...

Илија Бакић:

Најважнији овдашњи уредник, барем када је у питању домаћа научна и сродна фантастика. Имао је поверења у домаће ауторе и штампао је их у својим издањима, у неколико томова “Тамног вилајате“, у “Алефу“ и “Знаку Сагите“, у антологији “Нова српска фантастика“, протежирао их у “Политикином забавнику“ и другим часописима, и све то у временима када је отпор према жанровској литератури (па још и домаћој) био огроман. Да није било његовог рада многе ствари по питању домаће наућне фантастике не би биле овде где су сада.

Радмило Анђелковић:

Вероватно његова најзначајнија активност. Као уредник је годинама покривао простор који је Др Зоран Живковић потпуно запустио или игнорисао. Омогућио је читаоцима са српско-хрватског језичког простора приступ СФ литератури тада за нас непознатих страних аутора, активирао низ преводаца и доследно подржавао домаће ауторе, без обзира што га је та активност лично раубовала.

Владимир Весовић:

Диктатор.

Владимир Лазовић:

Дефинитивно, Бобан Кнежевић има урођени таленат за уредника СФ издања. Понекад ми се чинило да много боље економише туђим текстом, него сопственим. Врло прецизно би одредио шта треба појачати у причи, а шта представља баласт... У мом случају, за две -три мени изузетно важне приче (“Велико време“, “Преко дуге“...) пошто је прочитао прву верзију, тражио је да учиним одређене, мање измене. Натерао сам себе да пригушим его, и учиним тачно оно што је тражио. Успех тих прича показао је да је био апсолутно у праву!

Дејан Оџановић:

Бобан је одличан уредник: увек је имао добар њух, ишао испред свог времена, умео да одабере добре сараднике за оно што сам није знао или умео, и то се и види, како у насловима које је објавио у едицији “Знак Сагите“, тако и у ненадмашним Монолитима, и у богатом, одличном садржају магазина “Алеф“ и, нарочито, “Знак Сагите“.

Урош Пејровић:

Био је мој први уредник и нисам у стању да будем објективан у вези са одговором на ово питање... (за време читања претходне, као и наредне реченице, молим да се у позадини призове и замисли мелодија из серије “Грлом у јагоде“)

Горан Скробоња:

Улагао огроман напор и средства у уређивање и издавање жанровских часописа (“Алеф“, “Perpetuum mobile“, “Знак сагите“). Многим млађим прегаоцима указао шансу и омогућио им да објаве

прве приче, критике, есеје и стрипове. Мада стасом више личи на Ђоку Балашевића, могло би се за њега пре рећи да је Доситеј српске научне фантастике.

Зоран Сџефановић:

Знатижељан, дрзак, креативан, често дивљачки интуитиван. Једино што комуниста и новобеограђанин у њему уме и да вас набоде главом, па не завађајте кавгу ако сте слабији.

Александар Марковић:

Бобану морамо да захвалимо за циновски допринос који је дао нашем издаваштву. Имајући то у виду, све оно што не волимо код њега као издавача или што сматрамо помало себичним се може оправдати јер се већи део своје каријере сам сналазио у ономе што је радио. Није лако живети од фантастике и од издаваштава и човек мора понекад да доноси одлуке које другима не морају увек да изгледају логично и препоручљиво.

4. Бобан издавач

Миодраг Миловановић:

Бобан није први који је код нас покренуо приватно издаваштво СФ-а - био је то Зоран Живковић, а мислим да је нешто пре њега или паралелно са њим кренуо је и Бранислав Бркић (едиција Зороастер). Али МОНОЛИТ, прво Бобаново издање, из 1984, представљало је прекретницу у домаћем СФ-у. Наиме, тада се на СФ сцени појављивала плејада младих аутора (Мартин, Гибсон, Стерлинг, Кард, Вилис, Брајант, Варли) који су, уз неке старе асове (Елисон, Силверберг, Урсула Легвин...) значајно подигли квалитет СФ-а и приближили га матици књижевности. Такође, "Монолит" је био значајан јер је представљао место где су се објављивале најбоље новеле, које због дужине нису често проналазиле пут до других издања (пре свега, "Сириуса", итд.)

Друга ствар, која сасвим сигурно по важности представља прву (одговор на питање број 7) јесте чињеница да је Бобан у последњих двадесетак година једини издавач који је систематски неговао домаћу научну фантастику. У својим издањима (пре свега "Тамном вилајету") али и часопису "Знак Сагите", "Монолиту", неким антологијама итд. Бобан је искључиви "кривац" што је српска фантастика достигла значајан ниво квалитета...

Илија Бакић:

Незаобилазан. Алманах "Монолит" је био откровење сјајних, нових (барем за овдашње прилике) идеја и визура. Он је овде детаљно представио 'нови талас' и оно што је изграђено на тим темељима. У књигама едиције "Знак Сагите" читаоци су добили дела Зелазнија, Ди-

лејнија, Дика, Силверберга... без којих се савремена научна фантастика не може замислити.

О књигама домаћих аутора сам већ говорио.

Часопис “Знак Сагите” је, у оволико бројева колико се појавило, незаобилазан за све овдашње *фанијасџичаре*, што писце што читаоце.

Радмилу Анђелковић:

Од свих карактеристика једног издавача имао је једино бриљантан концепт. Он је садржавао дела награђиваних америчких аутора (Хуго и Небула), повремено и европских аутора ако би нашао вољног преводиоца (француски или руски) и домаћих аутора које је селектирао кроз интерне конкурсе друштва “Лазар Комарчић”. Располагао је са најпотпунијим пописом свих купаца бар једног СФ дела у бившој Југославији што се распало распадом СФРЈ. Издавачку политику је водио у три правца материјализованих кроз робусну едицију “Монолит” са делима доминантно страних аутора, нешто суженију едицију “Тамни вилајет” са делима искључиво домаћих аутора и часописном периодиком “Знак Сагите” и “Алеф” (формално као уредник, али са ингеренцијама издавача). Његове стале издавачке карактеристике су више анегдотске него стручне. Непоуздан у роковима, до на дан пре штампе спреман да измени садржину издања (само је илустратор био сигурно познат, али илустратор није могао да буде сигуран која ће илустрација бити употребљена), “оперисан” од комерцијалне стране издања.

Владимир Весовић:

Градитељ.

Владимир Лазовић:

Већ сам набројао већину Бобанових издања... Чудно, али без обзира на посао којим се бавим, белетристику читам само на српском а не на енглеском. Да није било “Монолита” и “Знака Сагите”, питање је да ли бих уопште читао нешто од Харлана Елисона, Џона Кесела, Џонатана Керола или раних радова Џорџа Мартина и Дена Симонса... Када Бобан каже: “Да није мене, шта бисте ви читали ?!”, у томе има неке истине!

Дејан Огњановић:

Као издавач, Бобан је имао успоне и падове. Познат је по дугом чекању на неке наслове, по разним проблемима који иду уз приватно издаваштво и по не увек најспретнијом дистрибуцијом и рекламом. Ипак, увек се трудио да испоштује обећано, макар и са закашњењем, и макар и на своју штету. У сваком случају, на пољу СФ издаваштва, мислим да заузима 1. место по квалитету објављених аутора и наслова, и пред том чињеницом све остало су небитни детаљи.

Урош Пејровић:

Био је мој први издавач и нисам у стању да будем објективан у вези са одговором на ово питање...

Горан Скробоња:

Књиге из едиције “Знак сагите“ и десет монументалних алманаха “Монолит“ остају као огромно Бобаново завештање историји СФ издаваштва у Србији. Профилисаност његових издања доста тога дугује и чињеници да је Бобан одувек био спреман да прихвати сугестије других и подржи нове трендове у фантастици.

Зоран Стефановић:

Прометеј реалног социјализма и постхладноратовских времена, који је у неким периодима излагао своју цигеру да буде кљуцана. Али на крају се та мука увек исплати.

Александар Марковић:

Треба само погледати колико је тога што је он издао и да је то довољан одговор.

5. Заједнички доживљај или анегдота о Бобану**Миодраг Миловановић:**

Било је тога доста... Доживљаји са колима којима је увек нешто недостајало... одређен број брзина, и сл. Приче о његовом “служењу“ војног рока су легендарне...

Илија Бакић:

Радо се сећам његовој пењања по прозорима старе сале у Дому омладине у покушају да, на једној нози, услика што више присутних на састанку клуба “Лазар Комарчић“.

Радмил Анђелковић:

На ову тему се може написати посебна књига. Овде ћу приложити само једну анегдоту. Осамдесетих година смо се његовим колима враћали са неког СФ скупа у Загребу или Љубљани. Седео сам крај њега, а позади је био Слободан Ђурчић и сигурно још неко. При брзини од преко 100 км/ч, изнервиран лоше затвореним вратима, замолио ме је да му придржим волан и ставим ногу на гас. Не знам шта сам мислио кад сам пристао или нисам имао време за размишљање. Послушао сам га, а он је отворио врата, готово потпуно се извукао напоље и неко време се замајавао бравом врата.

Владимир Весовић:

Има их, и нема их.

Владимир Лазовић:

Није баш лак као пријатељ. Кад помислим на њега, прво што ми падне на памет је - држи реч. Давно, крајем осамдесетих година прошлог века (друго време, друга земља...) отишао сам са супругом на

СФЕРАКОН, конвенцију љубитеља СФ, у Загреб. Одсели смо у хотелу за који се испоставило да је у међувремену четворостручио цену ноћења. Онда у граду сретнемо Бобана, који нам каже да је у много јефтинијем (а добром) хотелу, и да у њему има још места, што је проверио на рецепцији! Елем, он оде да нам резервише собу, а ми да откажемо наш хотел... Стижемо у његов хотел - да би нас обавестио да се ситуација *променила* у последњих сат времена, слободних соба више нема, али ништа зато - он ће нам препустити своју собу, а сам ће се већ снаћи - што значи да ће спавати на клупи у парку... Наравно да му то нисмо допустили - завршило се тако да смо се спаковали сви у његову собу (илегално), али, преживели смо!

Урош Пејровић: Једном приликом, на самом праскозорју нашег познанства, послао сам му један свој СФ цртеж у нади да би га Бобан могао објавити у неком од својих издања. Са нестрпљењем сам очекивао одговор.

“У вези са објављивањем твога “цртежа“, најискреније се надам да си се зајебавао...“, било је све што је писало у одговору.

Горан Скробоња:

Ово заправо није анегдота, али јесте један од момената који је доста утицао на моје активности у “Комарчићу.“ Када сам први пут срео Бобана у клубу, заносио сам се тиме да се бавим илустрацијама и цртањем стрипова. Објавио је један мој “цртеж“ Конана у “Емитору“ и тако дефинитивно ставио тачку на све даље амбиције које сам у том погледу гајио. Отад сам се окренуо писању.

Зоран Сџефановић:

За 15 година сарадње накупиле су се читаве епопеје догађаја, а неки од њих су били међу најбитнијима и у мом животу. У пар тешких ситуација његова кичма је носила и све нас друге. То ми је често остајало упечатљивије, него оно што смо стварали.

А анегдота има на претек, попут оног када нам у компликованим околностима свима логички докаже да је “математика чудо“, а онда оде и уради нешто треће.

Александар Марковић:

Мој најјачи утисак су прилике када ме је он возио колима. Једном када ме је селио, други пут када смо се возили из града и доживели сабраћајну несрећу. Ако икад седнете у кола са њим очекујте да вам буде у намању руку занимљиво.

Драган Р. Филиповић:

Мени су најдирљивије ситуације у којима прецизни Бобан докаже да лежерни приступ води само у пропаст, а онај одозго погледа. Рецимо:

Ноћ, санкције, бензина ниоткуд. Решен сам да возим за Ужице, а време цури; продавци флашираних деривата су се повукли на починак.

Кум грди, показује ми где да скренем, не би ли затекли Једног Продавца, али скрећем до Ниновог студија. Пијем кафу, Бобан пророкује мини апокалипсу. “Полако, куме, све стижемо“, кажем повремено и палим дуван. Кад је био попуно уверен да нећу стићи ни до Петловог брда, на отворена врата студија улази тип са големом кантом бензина. “Да не треба горива? Јевтино је...”

6. Чиме вас је задужио, а кад вас је највише изнервирао?

Миодраг Миловановић:

Највише ме је задужио, парадоксално, једном својом критиком. Негде са двадесетак година, једно време сам живео у убеђењу да и ја могу да будем писац као неки други из клуба. Тако сам цело лето провео пишући једну релативно дугу причу - двадесетак страница, са све истраживањем у Народној библиотеци, и сличним глупостима, да бих је, исполирану, дао Бобану на увид и мишљење. Оно што ми је рекао углавном није за препречавање, али суштина је да ми је хируршки прецизно испричао шта ту није добро и указао ми да је боље да се манем ћорави посла, да радим нешто за шта сам талентованији, а да од овога се нећу леба најести.

Шта ме је највише изнервирало? Тешко је рећи - ја имам особину да од људи мало очекујем, а и да отприлике могу да оценим шта од кога могу да очекујем и да се много не једим што не добија више. Бобан има особину да људе ретко зове без разлога, тако да, ако желите да с њим имате било какву комуникацију, углавном морате да ви њега зовете. Једном ми је досадило да будем досадан, тако да сам одлучио да сачекам његов следећи позив - да се ја не јављам, чисто из радозналости колико ће му требати. Прошло је две године...

Илија Бакић:

Објавио је моју прву научно фантастичну причу у “Алефу“, моје приче у часопису “Знак Сагите“, у изборима “Тамни вилајет“ и “Нова српска фантастика“, моје приказе у “Алефу“ и “Perpetuum mobileu“, мој први роман у “Знаку Сагите“...

Био је инспиративан саговорник чак и када се нисмо слагали.

Радмилу Анђелковић:

И на ову тему се може написати књига. Увек ме је доводио до белог усијања својим јавним коментарима о мом писању пошто би ми објавио неку причу. Слично се понашао и према свим другим домаћим писцима и мислим да то последица сопствене немоћи да пише и буде уредник, технички уредник, издавач и којешта друго у исто време.

Рајко Р. Радуновић:

Свакако не могу да ти кажем да је Бобан диван човјек, јер мислим да није, али да је тај човјек животиња био би, могуће је, мунгос кога обично замишљамо у гомили змија. Подсјећа ме на некога антихероја, сто је највећи комплимент који могу упутити некоме људском бићу. Абнормално је издржљив, у најмању руку по питању гурања нечега што нико никада неће узети за озбиљно, и вољан је - у издаваштву - стоички ићи дотле да његов коначан успјех најпослије не постане позитивна ствар колико, у ствари, гомила крипто-суицидалног песимизма.

Нпр., мене је из некога разлога волио да објављује у своме часопису, ни сам не знам због чега нити сам било шта налик иоле луцидном објашњењу чуо од њега за све ове године; хоћу рећи, сумњам да ме уопште и готиви као писца. Међутим, то ме нимало не спријечава да не мислим како ми је пар причаца у “Знаку Сагите“ утрло пут ка моме роману публикованом у “Народној књизи“, недуго потом. Наравно, све ти ово пристиже из перспективе извјесног говнара који читав један скривљени и нимало пријатељски расположен микрокосмос посматра са поприличне раздаљине, данас већ и из друге државе.

Нешто што не волим код њега: Превише маше оним фотоапаратом што му нон-стоп виси за вратом. А, опет, фотоапарат и песимиста никако не иду руку под руку. Кажем ти, тип је антихерој.

Владимир Весовић:

Јесте и није.

Владимир Лазовић:

Не могу да кажем да ме је било чиме изневерио. А задужио... Задужио ме је већ тиме што ми је веровао, што је веровао у моје приче. То што је једну од мојих прича ставио у “Монолит“, стоји врло високо на мојој личној скали: О, бирао је он моје приче за сваки “Тамни Вилајет“ и многа друга издања, али “Монолит“ је нешто посебно!

(Додуше, кад се тај знаменити “Монолит“ појавио, Југославија се распала...)

Дејан Огњановић:

Пружио ми је прилику да приредим репрезентативан избор Лавкрафтових прича, онако како сам сматрао да се то треба урадити (што није мала ствар, будући да се ради о врло амбициозно замишљеном издању које нема пандана у досадашњем српском издаваштву). Само још да то изађе из штампе...

Што се тиче нервирања: лично мене није никад (бар не задуго), али ме јесте наљутио када је од себе, својом персоном, отерао неке квалитетне и талентоване људе који су могли још толико тога да пруже СФ и хорор сцени.

Урош Пејровић:

Без Бобана би моја биографија сасвим другачије изгледала.

Никада ме није изнервирао иако се неколико пута својски потрудио.

Горан Скробоња:

Задужио ме је када је уврстио моју новелу “Точак“ у “Алеф“ бр. 16. Да тога није било, не би било ни серијала стрип-албума по причама из универзума “Точка“ касније објављених у Француској. Највише ме је изнервирао, наравно, када је издејствовао да наслов *Watchmen* у преводу буду “Надзирачи“ уместо “Чувара.“

Зоран Сџефановић:

Кратак вам је овај број за такве приче. Оно чиме је задужио људе из пар нараштаја, па и мене, јесте предмет локалне историје. А та још није завршена. (А и кад бих поштено одговорио на ово питање, подигао бих му его, а то није добро да му изнудим уступке у будућности.)

А кад ме је највише изнервирао... Занимљиво питање. Одговор може чудно звучати онима који нас двојицу и лично познају, јер уопште нисмо нежни један према другоме (и метафорички и буквално делимо исту улицу - као шар-планинац и кавкаски овчар). Али истина је проста: изузев једног јединог скорашњег ексцеса, који је додуше могао имати смртоносне последице за српску стрипску индустрију, за ових деценију и по није ме ниједном изнервирао. Чудно, са обзиром какви су нам карактери и темпераменти...

Александар Марковић:

Рецимо да ме је највише задужио када ме је иселио користећи свог старог Москвича. Сећам се једне много давније прилике када ме је веома изнервирао, али сам заборавио о чему се тачно радило. Знам само да је био посао у питању, а када послујеш са Бобаном, мислим да може све да ти се догоди.

7. Најважнија сџвар коју је урадио било као њисац, уредник или издавач, једна, или у све њри обласџи

Дарко Маџан (њисац, уредник, и сџриј ауџор из Заџреба):

Не знам колико добро познајем Бобана, заиста. Али ми је важан из барем два-три разлога: Прво, добрим је дијелом формирао мој укус у СФ-у, углавном кроз алманах Монолит те, нешто мање, кроз библиотеку “Знак Сагите“. “Монолит“, за којег сам први пут чуо у некој касноноћној емисији на Радију 101 (мислим), објављивао је свјежије и жешће приче од било кога у том тренутку. Већ и то би било доста, но Бобан је учинио још нешто (то је сад други разлог): обликовао је моје виђење што ДОМАЊИ СФ треба бити. То се догодило кроз оне његове конкурсе и, потом, књиге из серије Тамни

вилајет. Бобан је био тај, ако мене питате, који је СФ пребацио у наше крајеве, нашим људима. Након распада СФРЈ, кад смо хрватски СФ почели градити од нуле, концепт онога што је касније постао “сфераконски низ” збирки (од “Загреба 2004” из 1995 па до овогодишње, тринаесте) био је утемељен на Тамном Вилајету: дуге приче, смјештене овдје и нама, домаћи СФ за домаћег читатеља, било икога брига или не. Тако је Бобан, посредно, и у коријенима сувременог хрватског СФ-а. А трећи разлог је оно “било икога брига или не”. Бобан је увијек, како се мени одавде чини, мазголаво газио према зацртаном плану, био тај план добар или не, газио итко уз њега или не. Он није најпристојнији ни најугоднији човјек којег сте икада срели, али мислим да зна како ће се, једном, само дјела памтити. Ако носим шешир, носим га из три разлога: кише, синуса, и да бих га ту и тамо могао скинути пред људима као што је Бобан.

Илија Бакић:

Најважније је да је постојао и опстајао и као писац и као уредник и као издавач све ове године. И што још ради.

Радмило Анђелковић:

Његов уреднички опус и издавачка храброст су довољни за једну добру биографију.

Владимир Весовић:

Путација, мостација и цариник.

Владимир Лазовић:

Он је на позорницу извео домаће жанровске писце фантастике и научне фантастике. Часопис СИРИУС је покушао то пре њега, али њихов допринос не може да се мери с Бобановим.

Таман да ништа друго није урадио осим што је објављивао одлична дела домаћих писаца - његов допринос је ОГРОМАН !!!

Дејан Оџановић:

МОНОЛИТ. То је заиста монолитан подухват, капиталан, прво-разредан. То су комадине стене које никакви ветрови не могу да одувају или излижу. Они стоје, упркос свему.

Урош Пејровић:

Његов допринос српској фантастици је немерљив. Већ видим то име у називима клубова, награда и монографија крајем двадесет првог века. Надам се да ћу умрети бар петнаестак дана после њега, не бих ли био у прилици да метнем у витрину једног златног “Бобана Кнежевића”!

Горан Скробоња:

То што је објавио моју новелу “Точак” у “Алефу” бр. 16.

Зоран Сћефановић:

Заиста вам кажем: “Кратак вам је овај број за такве приче“. Оставимо то културним историчарима XXIII века, да не би било да некога на врхунцу снаге пензионисемо.

Александар Марковић:

Ако мора да се наведе нешто конкретно, онда су то едиције домаћих прича “Тамни Вилајет“ и свакако “Монолит“ који је на неки начин утро пут за те едиције домаћих прича. Мада, по мени је целокупна његова појава у нашем издаваштву заправо то што је значајно у вези са њим. Све што је објавио, издао, писао, друге подстакао је у ствари његова највећа заслуга.

Драган Р. Филиповић:

Монолит 2, Тамни Вилајет 1, прича *Описак звери у њејелу*.

8. Најважнија ствар коју (још) није урадио...**Миодраг Миловановић:**

Мислим да није довољно урадио на промоцији својих остварења. Мислим да збирка прича “Слутња андроида“ би морала изаћи у већем тиражу од постојећег, ма шта то значило... Најављује и свој нови роман Живосахрањени...

Радмило Анђелковић:

Као писац није потрошен ни 15%.

Рајко Р. Радуновић:

Приликом другог нашег сусрета, Бобан ми је казао, (парафраза) “Ама баш више нико (од наших људи) не пише спејс-оперу. Није ми јасно због чега? Волео бих да напишем нешто што се дешава само у свемирском броду.“

Ово је једна од оних горе споменутих странпутица којих би Бобан могао да се прихвати у будућности. Такође, његова мана је што не пише онолико колико би требало. Зато и не чуди што су појаве његових прича свје рјеђе у фандому, или можда зато што их он сам, песимиста као што и јесте, стопира од даљег силовања међу читаоцима. Ако је то истина, онда ето још једне мане.

Владимир Лазовић:

Крајње време је да објави ажурирану, пречишћену, избрушену збирку прича.

Владимир Весовић:

Није урадио.

Дејан Огњановић:

НЕКРОНОМИКОН. Заправо, можда га је и урадио. А можда је то урбана легенда. Можда ће га урадити. Можда буде готов у време

када овај текст буде у штампи. Можда... Можда - које траје већ две и по године. Ако се икада деси, биће то капитално издање, по много чему.

Урош Пејровић:

Дошао до заслуженог слободног времена. Мислим да велики романи нестрпљиво чекају да буду написани. Да се испуни насловни вапај из српске химне, и да сви они чијим је радовима Бобан посветио свој труд и време, узврате истом мером, он би могао до краја живота да пише и ужива. Ако се икада довољно обогатим, послаћу Бобана (са породицом) у неки врхунски хотел на планини. Нека се врати кад хоће, са хрпом рукописа у рукама, или без ње.

Горан Скробоња:

То што још није објавио сва четири албума "Точка" у серијалу "Интеграл" коју ради за издавачку кућу "Бели пут."

Зоран Сљефановић:

Само једно: да заврши и објави своје сопствене пројекте. Све друго ионако иде својим редом.

Александар Марковић:

Рецимо да напише нешто ново што ће такође бити објављено у иностранству али да у српској верзији претрпи адекватну обраду и лектуру пре него што оде напоље.

Драган Р. Филиповић:

Да послуша своје инстинкте, колико је могуће у транзиционо време.

9. Бобан и клуб "Лазар Комарчић"

Миодраг Миловановић:

Па, по мени, Бобан јесте најважнији човек клуба. Човек који га је покренуо, са Моњом и још некима, човек који је годинама вукао и својим активностима, пре свега на организацији интерних конкурса за приче, а касније и конкурса "Знак сагите", пружао "разлог" за заједничко дружење...

Илија Бакић:

"Лазар Комарчић" је део личних историја мноштва људи. Неки су отишли из њега да се никада не врате а пар најтврдоглавијих још се "мува" околу. Бобан је у "Лази" од почетка па је неизоставни део те приче. Неспоразуми су долазили и пролазили али је Бобан упорно остајао у клубу да се опет слаже и не слаже.

Радмило Анђелковић: Бобан је вероватно најзначајнији за оснивање друштва "Лазар Комарчић". Ту сам искључио почетни импулс др Зорана Живковића. Према клубу се односио као и према свом издаваштву - крајње необавезно. У укупном постојању клуба

салдо му је сигурно значајан, али је нанео и доста штете: крајње формализовање активности клуба, преусмеравање ка фантастичном због сопственог заокрета у време када је веровао да ће га домаћи књижевни естаблишмент тако прихватити.

Владимир Весовић:

Стари ортаци.

Владимир Лазовић:

Био је ту од почетка. Наравно, био је и председник у једном периоду, али онај почетак је врло важан: Бобан Кнежевић и Радмило Анђелковић (наш доајен), тамо осамдесетих, желели су - а да никад то нису записали - да овај клуб на крају изнедри *једног* домаћег писца фантастике - али квалитетног према светским мерилима! Данас, двадесет пет година касније, ми око клуба ЛАЗАР КОМАРЧИЋ имамо десетак писаца који, ако и не пишу ремек дела, имају приче које могу да објаве у било ком Ф/СФ часопису у свету, под било чијим уредништвом! Да ли је то мало?

Овога не би било, да поред осталог није било Бобанових издања, Бобанових конкурса и Бобановог цепидлачења.

Дејан Огњановић:

Будући да сам, као Нишлија, 'дописни' члан клуба, немам превише директног искуства са активностима клуба, па бих се уздржао од одговора на ово питање. Ипак, овако са стране, имам утисак да је он један од његових темеља, тј. један од ретких 'стараца' (из групе првобитних оснивача) који је и данас активан, било под рефлекторима, било из сенке, као помагач и одржавалац тога.

Урош Пејровић:

Једног дана ће се открити да Лазар Комарчић није ни постојао, и да је то само лик кога су измислиле неке бабароге да би отелотвориле утробу по којој ће моћи да стварају, лудују, једре, развлаче, ведре и облаче.

Горан Скробоња:

Као и ја, и он је сад у Комарчићевом "Већу старца", што ће рећи да нас нико више ништа не пита, већ клинци раде даље по своме. Наравно, тако и треба да буде.

Зоран Сљефановић:

Бобан је клуб, и обрнуто. Не може се десити сукоб мишљења између њега и других људи, а да то није одраз једне више дијалектике у српској фантастици. Као што сам рекао 2003. поводом ратова у фандому: "Мада су полемике имале и несумњиво личну ноту у сукобу дугогодишњих сабораца, погрешно би било сводити их на тек на приватне гласове и тиме им одузети објективност и ауторитет, као што би млађи или спољни посматрачи могли то погрешно да ураде."

Александар Марковић:

Укратко, Бобан је увек био ту негде око клуба. Е сад, клуб се увек одржавао минимумом напора његових чланова, чини ми се. Тако да је свачји, не само Бобанов допринос значао да ће клуб некад имати прилику да још поживи. Клуб данас, као што и треба, почива на леђима неких млађих људи, и можда би се евентуално могло рећи да је нека заслуга нас старијих је што смо им показали како би то требало радити. Али морам са задовољством да напоменем да су клуб млађи одвели даље него што смо ми то у своје време успевали. Једино за чим жалим је нека већа масовност која би нам свима олакшала тај задатак.

Драган Р. Филиповић:

Ваљало би да људи у клубу пажљиво слушају шта Бобан саветује и да се праве да то нимало не утиче на њих; ваљало би да кум из све снаге помаже рад клуба и нове идеје а да се прави да га ту ништа не занима. Све би остало исто а било би много другачије.

10. Бобанов одјек

Миодраг Миловановић:

Не знам шта под тиме подразумевате? Мислим да према њему нико не може да буде равнодушан. По мени је то велики комплимент...

Илија Бакић:

Сви који су, овако или онако, случајно или прорачунато, добронамерно или злонамерно, озбиљно или не, ушли у свет овдашње научне фантастике знају за Бобана - и то је највећи одјек који се може добити, уколико је уопште важно да ли одјек постоји.

Радмил Анђелковић:

Хеј, Бобаааанееее!

Владимир Лазовић:

Нисам сигуран шта би био његов одјек. Како би рекли старци - у свету фантастике и научне фантастике у Србији, оставио је дубок траг.

Владимир Весовић:

Ехоооооооооооооооо...

Дејан Огњановић:

Амбивалентан, као и сама личност. За многе је његов одјек искључиво негативан. Што се мене тиче, мислим да је недовољан, језиво диспропорционалан стварном значају и улози. Некако се - у медијима и лаичким написима - увек у први план истичу (несумњиве) заслуге Зорана Живковића, али ретко се ту налази и Бобаново име, а за мене као љубитеља модерне, ексцентричне, необичне фантастичне прозе, његов значај (као уредника и издавача) је знатно већи од Живковићевог.

Урош Пејровић:

На Скупштини клуба “Лазар Комарчић“ 2006.године у београдском Дому омладине, беле пластичне столице у сали почеле су волшебном да попуштају и за врло кратко време неколико чланова је треснуло о под. После свега што је учинио за српску фантастику, нико се није зачудио што је чак и у том преломном тренутку, најјачи одјек произвео управо Бобан Кнежевић.

Зоран Сћефановић:

Наћи ћемо се на овом месту за сто година. Тада ће све бити виђено у свом правом светлу.

Александар Марковић:

Ја бих у том погледу рекао да је у Бобановом раду и уопште и његовом утицају на ову сцену добро било то што је поред славе, покушавао да у цео тај напор буде уграђен и новац.

Драган Р. Филиповић:

Зависи и од судбине свих из тог фантастичарског круга. Ако нас ово време обрише, неће једног дана бити тог поштеног вредновања.

11. Бобанизми**Миодраг Миловановић:**

Па, Бобан је посебан. Једини човек кога знам који је променио своје име... Отиђите на сајт “Знак сагите“... Већина његових постова може се цитирати...

Радмило Анђелковић:

Не мислим да постоје - Бобан је бобанизам по карактеру.

Владимир Весовић:

“Тја“.

Владимир Лазовић:

Познат је као полемичар без длака на језику (да не кажем, као груб играч). Међутим... На сајту “Знак Сагите“, сваки његов пост у дну има девизу, исписану ситним словима. Девиза гласи:

КАД ЈЕ БОГ ДЕЛИО ДОБРОТУ И ОСЕЋАЈНОСТ, ЈА САМ ИЗГЛЕДА СТАЈАО ПРЕБЛИЗУ!

Горан Скробоња:

“Надзирачи“... О, боже.

Дејан Оџњановић:

“Ако тражиш разумевање, утеху, сажаљење...на погрешном си месту.“ (говорећи о свом форуму “Знак Сагите“)

“Нема повратка, нема предаје, нема опроста.“ (његов потпис на форуму)

Драган Р. Филиповић:

Сви проистичу из старовременског уверења да постоје званични кругови на којима је тешка одговорност вредновања и кад они одвреднују, све ће бити боље.

Урош Пејровић:

“Бобане, како ти се допадају моје приче?“, упитао сам га бојажљиво пред само филмовање моје књиге “Приче с оне стране“, објављене у чувеној едицији “Знак сагите“ коју издаје и уређује БК.

“Ја да прочитам ово што ћу да ти објавим, никада га не бих објавио!“, одговорио је и притиснуо дугме на коме је писало *принт*.

Зоран Сћефановић:

“Бобане, да ли ти је кћерка гледала Бамбија?“

“Шта *гледала*?! Јела.“